

ANETA JAROSZ-ANGOWSKA

e-mail: aneta.angowska@up.lublin.pl

*Zmiana znaczenia rolnictwa Unii Europejskiej na tle
gospodarki światowej w latach 2000–2012*

Changing role of European Union agriculture on the background of global economy
in the years 2000–2012

Słowa kluczowe: wartość dodana w rolnictwie, eksport rolniczy

Keywords: value added in agriculture, agricultural export

Wstęp

W osiemnastowiecznej Francji fizjokraci twierdzili, że cały dochód realny pochodzi z rolnictwa. W XIX wieku model przewagi komparatywnej Dawida Ricarda opierał się na dwóch produktach bazujących na rolnictwie (wino i sukno) w celu zademonstrowania korzyści z handlu. W XX wieku współtwórca rachunku dochodu narodowego Colin Clark (1940 r.) nazwał rolnictwo pierwszym, podstawowym sektorem i taka terminologia pozostała do chwili obecnej [Timmer, 2007, s. 5], chociaż rola rolnictwa w gospodarce jest obecnie nieznacząca, zwłaszcza w krajach wysoko rozwiniętych.

Rolnictwo stanowi źródło utrzymania dla około 86% populacji mieszkającej na obszarach wiejskich. W krajach rozwijających się, spośród 5,5 mld ludzi, 3 mld żyje na obszarach wiejskich, 2,5 mld w gospodarstwach związanych ściśle z rolnictwem, 1,5 mld osób to właściciele małych gospodarstw [World Bank, 2008, s. 3]. Rolnictwo dostarcza miejsca pracy około 1,3 mld właścicieli małych gospodarstw i pracowników nieposiadających własnej ziemi. Jest to swojego rodzaju pomoc socjalna, zwłaszcza w okresach recesji w tzw. części zurbanizowanej świata. Strefa ubóstwa zlokalizo-

wanego na obszarach wiejskich znacznie obniżyła się w ostatnich dwóch dekadach, podczas gdy ubóstwo na obszarach zurbanizowanych utrzymuje się na niezmiennym poziomie, a nawet się pogłębia. Dla ludzi z krajów najuboższych wzrost gospodarczy, mający swoje źródło w produkcji rolniczej, jest znacznie bardziej efektywny w likwidacji ubóstwa niż wzrost generowany w pozostałych sektorach gospodarki.

Realokacja zasobów z sektora rolniczego do innych sektorów gospodarki w połączeniu ze wzrostem produktywności stanowi główną składową gwałtownego wzrostu gospodarczego większości krajów rozwiniętych. Wzrost wydajności czynników produkcji w rolnictwie przyczynia się do zagregowanego wzrostu poza rolnictwem, poprzez realokację pracowników do sektorów pozarolniczych, gdzie ma miejsce akumulacja kapitału. „Pomimo iż w literaturze przedmiotu zwraca się szczególną uwagę na przemysł i eksport jako główne czynniki wzrostu, to jednak głębsze zrozumienie sukcesu gwałtownego wzrostu największych światowych gospodarek może mieć swoje korzenie w najbardziej fundamentalnym czynniku z punktu widzenia rozwoju – rolnictwie, ziemi i chłopach” [Hua Cao, Birchenall, s. 166].

Autorka niniejszej pracy przy zastosowaniu metody krytycznej analizy literatury przedmiotu i danych statystycznych, będzie się starała rozwiązać następujące problemy badawcze:

- 1) określenie zmian znaczenia rolnictwa w gospodarce krajów Unii Europejskiej na tle Stanów Zjednoczonych, Japonii, Indii, Chin i Brazylii;
- 2) zbadanie zmian znaczenia eksportu rolniczego poszczególnych krajów w latach 2000–2012.

W celu weryfikacji wyłonionych problemów badawczych dokonano zmierzenia udziału wartości dodanej wytworzonej w rolnictwie w strukturze PKB oraz eksportu rolniczego w PKB w wybranych krajach.

1. Udział wartości dodanej wytworzonej w rolnictwie w strukturze PKB w wybranych krajach w latach 2000–2012

We współczesnym światowym rolnictwie ekonomiczną prawidłowością jest to, że wraz ze wzrostem poziomu rozwoju gospodarczego poszczególnych krajów zmniejsza się udział rolnictwa w strukturze PKB oraz zwiększa się wydajność pracy w rolnictwie w przeliczeniu na jednego zatrudnionego [Sapa, 2014, s. 116]. Udział wartości dodanej wytworzonej w rolnictwie w produkcie krajowym brutto Unii Europejskiej zmniejszył się w latach 2000–2012 z 2,3% do 1,5%, o 0,8 p.p. W strefie euro tempo spadku było podobne, udział obniżył się z 2,4% do 1,7%. Dla porównania w Stanach Zjednoczonych udział ten nie uległ zmianie, utrzymywał się na poziomie 1,2%, a w Chinach zmniejszył się z 15,1% do 10,1%. Największe tempo spadku zaobserwować można w Indiach – kraju rozwijającym się, wyniosło ono 5,5 p.p. Zmiany udziału rolnictwa w gospodarce Unii Europejskiej na tle Stanów Zjednoczonych, Japonii, Brazylii, Chin i Indii w latach 2000–2012 prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Zmiany udziału wartości dodanej wytworzonej w rolnictwie w PKB w latach 2000–2012 (%)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Świat	4,0	4,0	3,8	3,8	3,7	3,4	3,2
Unia Europejska	2,3	2,3	2,1	2,0	2,0	1,8	1,7
Brazylia	5,6	6,0	6,6	7,4	6,9	5,7	5,5
Chiny	15,1	14,4	13,7	12,8	13,4	12,1	11,1
Indie	23,0	22,9	20,7	20,7	19	18,8	18,3
Japonia	1,6	1,4	1,5	1,4	1,3	1,2	1,2
Stany Zjednoczone	1,2	1,2	1,0	1,2	1,3	1,2	1,0
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012–2000
Świat	3,2	3,1	3,1	3,1	3,1	–	–0,9 p.p.
Unia Europejska	1,7	1,6	1,5	1,6	1,5	1,5	–0,8 p.p.
Brazylia	5,6	5,9	5,6	5,3	5,5	5,3	–0,3 p.p.
Chiny	10,8	10,7	10,3	10,1	10	10,1	–5,0 p.p.
Indie	18,3	17,8	17,7	18,2	17,9	17,5	–5,5 p.p.
Japonia	1,1	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	–0,4 p.p.
Stany Zjednoczone	1,1	1,2	1,1	1,2	1,2	–	–0,0 p.p.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego, World Development Indicators <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>.

Według raportu Banku Światowego można wyróżnić trzy rodzaje krajów:

1) kraje bazujące na rolnictwie, które jest głównym źródłem wzrostu; około $\frac{1}{3}$ wzrostu PKB w tych krajach zależy od rolnictwa z powodu dużego udziału rolnictwa w strukturze PKB, do grupy tej należą głównie kraje Afryki Subsaharyjskiej;

2) kraje przechodzące transformację – rolnictwo nie jest już głównym źródłem dochodu i wzrostu gospodarczego, zajmuje w strukturze dochodu około 7%–10%; należą tu Indie, Chiny, Rumunia, kraje południowej i wschodniej Azji oraz regionu Pacyfiku;

3) kraje zurbanizowane – rolnictwo w niewielkim stopniu kontrybuuje w dochodzie i wzroście gospodarczym (około 5%), należą tu kraje europejskie, Ameryka Łacińska i Karaiby, Brazylia, Azja Centralna [World Bank, 2008, s. 4].

Poszczególne kraje przemieszczają się z jednego typu krajów do kolejnego, np. Chiny i Indie w ciągu ostatnich 25 lat przesunęły się z grupy krajów bazujących na rolnictwie do grona państw przechodzących transformację. Żaden kraj nie był w stanie dokonać transformacji strukturalnej bez wzrostu produktywności w sektorze rolnictwa. Jedynymi wyjątkami od tej reguły są Hongkong i Singapur, gdzie sektor ten właściwie nie funkcjonował. Spektakularny wzrost produktywności rolnictwa w Chinach był rezultatem zachęty dla rolników stworzonej przez rząd chiński w postaci uznania ich za autonomiczne jednostki biznesowe, co związane było z transformacją ustrojową¹. Duży

¹ Przed rokiem 1978 obszary wiejskie w Chinach były przeznaczone pod tzw. kolektywną współpracę, w polityce i gospodarce dominowało planowanie centralne, strategia rozwoju była zorientowana na industrializację. Rząd chiński miał całkowitą kontrolę nad cenami, kapitał był głównie skoncentrowany w rozbudowę infrastruktury.

stopień samodzielności, który uzyskali rolnicy chińscy, połączony został ze zwiększonym nakładem czynników fizycznych: ziemi, kapitału i pracy. W większym stopniu wzrost produktywności rolnictwa w Chinach opierał się na zwiększonych nakładach na maszyny, systemy irygacyjne, żywiec zwierzęcy, nawozy niż w nakładach na pracę, która była łatwo dostępna [Andzio-Bika, Wei, 2005, s. 172].

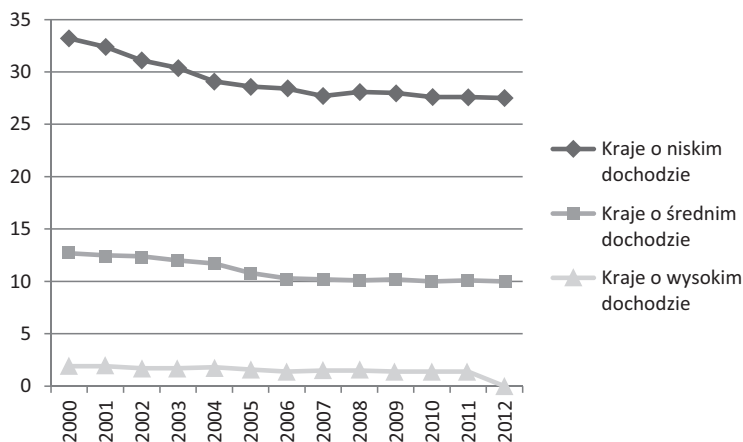
Najbardziej rozwinięte ośrodki tzw. triady gospodarczej: Stany Zjednoczone, Japonia i Unia Europejska przez lata stosowały politykę rozwiniętego interwencjonizmu w rolnictwie. Polityka subsydiowania rolnictwa stała się trwałą zasadą w polityce rolnej Stanów Zjednoczonych od wielkiej depresji w roku 1929. Podobną politykę od zakończenia II wojny światowej prowadzi Japonia – utrzymując ceny żywności na znacznie wyższym poziomie niż w innych krajach jako tzw. konieczny koszt bezpieczeństwa żywnościowego. Model wspólnej polityki rolnej przygotowany w latach 1958–1960 w EWG nie odbiegał od stosowanych wówczas rozwiązań wspierających rozwój produkcji rolnej i dochodów ludności pracującej w rolnictwie [Mucha-Leszko, 2004, s. 41]. Tak więc w najważniejszych centrach gospodarki światowej była i nadal jest prowadzona polityka wspomagania rozwoju rolnictwa.

Porównując udział procentowy wartości dodanej wytworzonej w rolnictwie w PKB krajów rozwiniętych o wysokim dochodzie oraz rozwijających się o dochodzie niskim i na średnim poziomie, wyraźnie widać zależności pomiędzy poziomem dochodu i udziałem rolnictwa w PKB – wraz ze wzrostem poziomu rozwoju kraju udział rolnictwa w PKB maleje (rys. 1). Najwyższy jest w krajach o niskim dochodzie, najniższy w krajach o wysokim dochodzie. Wraz ze wzrostem poziomu dochodu w danym kraju następuje wzrost wydajności pracy w rolnictwie, maleje udział rolnictwa w gospodarce, głównym powodem jest szybszy wzrost wydajności w pozostałych sektorach gospodarki.

Około $\frac{2}{3}$ światowej wartości dodanej w rolnictwie jest wytworzone w krajach rozwijających się. W krajach bazujących na rolnictwie generuje ono około 30% produktu krajowego brutto i zatrudnia 65% siły roboczej. W przemyśle i usługach w sposób pośredni związanych z rolnictwem w tzw. łańcuchu wartości powstaje dalsze 30% PKB, to zjawisko występuje w krajach po transformacji, wysoko zurbanizowanych [World Bank, 2008, s. 3].

Rolnictwo w procesie skutecznej transformacji strukturalnej, poprzez większą produktywność, dostarcza produkty żywnościowe, pracę oraz oszczędności w celu wsparcia procesu urbanizacji i industrializacji. Dynamicznie rozwijające się rolnictwo pociąga za sobą wzrost wydajności pracy, wzrost wynagrodzeń i stopniowe eliminowanie ubóstwa. Paradoksalnie, proces ten prowadzi do spadku znaczenia rolnictwa w całej gospodarce, jako że sektory – przemysłowy i usług rosną w znacznie szybszym tempie, częściowo dzięki migracji ludności z obszarów wiejskich do pracy w większych ośrodkach – w przemyśle i usługach [Timmer, 2007, s. 7].

Rozpatrując kraje Unii Europejskiej, można podzielić je na następujące grupy:
1) kraje o gwałtownym spadku znaczenia rolnictwa (w granicach 50%),

Rysunek 1. Udział procentowy wartości dodanej wytworzonej w rolnictwie w PKB krajów o niskim, średnim i wysokim dochodzie w latach 2000–2012. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego, World Development Indicators <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>.

2) kraje o umiarkowanym spadku udziału rolnictwa w gospodarce (spadek w granicach pomiędzy 25% i 50%),

3) kraje o niewielkim spadku (poniżej 25%).

Dokładne wartości prezentuje tabela 2.

Do pierwszej grupy krajów należą Bułgaria i Rumunia. Te dwa państwa miały wysoki udział rolnictwa w gospodarce w 2000 r., odpowiednio 12,6% i 12,1%. W wyniku transformacji udział ten zmniejszył się o połowę w analizowanym okresie do 6,4% dla Bułgarii i 6% dla Rumunii. W grupie krajów o gwałtownym spadku znalazły się też kraje o bardzo niskim wyjściowym udziale rolnictwa w gospodarce i wysokim poziomie rozwoju gospodarczego, takie jak: Belgia (spadek z 1,3% do 0,7%), Luksemburg (z 0,7% do 0,3%) oraz Irlandia (z 3,6% do 1,6%).

Do drugiej grupy krajów o umiarkowanym spadku udziału rolnictwa w gospodarce zaliczyć można Chorwację (z 6,5% do 4,8%), Czechy (z 3,6% do 2,4%), Danię (z 3,6% do 2,4%), Niemcy (z 1,1% do 0,8%), Włochy (z 2,8% do 2%), Holandię (z 2,5% do 1,7%), Polskę (z 5% do 3,5%), Portugalię (z 3,6% do 2,3%), Hiszpanię (z 4,2% do 2,5%). W tej grupie znalazły się kraje o wysokim poziomie rozwoju, np.: Holandia, Włochy, Niemcy czy Dania równolegle z tzw. krajami „doganiającymi”, takimi jak: Chorwacja, Polska czy Hiszpania i Portugalia. Generalnie w krajach tych sektor rolno-spożywczy ma duże znaczenie, między innymi ze względu na korzystne warunki naturalne, nawet jeżeli udział w strukturze PKB jest niewielki (np. Niemcy).

Do trzeciej grupy krajów o bardzo niewielkim spadku udziału rolnictwa w gospodarce należą: Austria (spadek z 1,9% do 1,6%), Estonia (z 4,8% do 4,1%), Finlandia (z 3,5% do 2,7%), Francja (z 2,5% do 2%), Szwecja (z 2% do 1,6%) oraz Wielka Brytania (z 0,9% do 0,7%). Kraje te nie specjalizują się w produkcji rolniczej z wyjątkiem Francji. Ta grupa krajów jest dość zróżnicowana pod względem dochodu

Tabela 2. Udział rolnictwa w gospodarce mierzony udziałem wartości dodanej w PKB w wybranych krajach Unii Europejskiej w latach 2000–2012

Kraj	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Austria	1,9	1,9	1,8	1,7	1,7	1,5	1,5	1,7	1,6	1,4	1,5	1,7	1,6
Belgia	1,3	1,2	1,1	1,1	1,1	0,8	0,9	0,8	0,7	0,7	0,8	0,6	0,7
Bułgaria	12,6	12,2	11	10,4	10	8,5	7,2	5,6	7,2	4,8	4,9	5,4	6,4
Chorwacja	6,5	6,5	6,4	5,2	5,6	5	5,2	4,9	5	5,1	4,9	4,7	4,8
Cypr	3,6	3,8	3,7	3,4	3	2,8	2,4	2,2	2,1	–	–	–	–
Czechy	3,6	3,5	2,9	2,7	2,8	2,6	2,5	2,4	2,3	1,9	1,7	2,3	2,4
Dania	3,6	3,5	2,9	2,7	2,8	2,6	2,5	2,4	2,3	1,9	1,7	2,3	2,4
Estonia	4,8	4,6	4,1	4	3,8	3,5	3,1	3,5	2,8	2,5	3,3	4	4,1
Finlandia	3,5	3,3	3,2	3,1	2,9	2,8	2,4	3	2,7	2,8	2,9	2,9	2,7
Francja	2,5	2,5	2,4	2,2	2,1	2	1,8	1,9	1,8	1,5	1,8	1,9	2
Niemcy	1,1	1,2	1	0,9	1,1	0,8	0,8	0,9	1	0,8	0,8	0,8	0,8
Grecja	–	–	–	–	–	4,9	3,7	3,5	3,1	3,1	3,2	3,4	3,4
Węgry	5,5	5,3	4,6	4,3	4,9	4,2	4	4	4,3	3,4	3,5	–	–
Irlandia	3,6	3,2	2,6	2,3	2,4	1,8	1,5	1,5	1,4	1,1	1,5	1,9	1,6
Włochy	2,8	2,7	2,6	2,5	2,5	2,2	2,1	2,1	2	1,9	1,9	2	2
Łotwa	4,6	4,5	4,6	4,1	4,4	4	3,5	3,6	3	3,3	4,1	–	–
Litwa	6,3	5,5	5,4	5	4,6	4,8	4,3	3,9	3,7	3,3	3,5	–	–
Luksemburg	0,7	0,7	0,7	0,6	0,6	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
Malta	2,3	2,8	2,8	2,9	2,7	2,6	2,7	2,4	1,8	2	1,9	–	–
Holandia	2,5	2,4	2,2	2,2	2	1,9	2	1,9	1,7	1,5	1,8	1,6	1,7
Polska	5	5,1	4,5	4,4	5,1	4,5	4,3	4,3	3,7	3,7	3,5	–	–
Portugalia	3,6	3,4	3,2	3,1	3	2,7	2,7	2,4	2,4	2,3	2,3	2,2	2,3
Rumunia	12,1	14,5	12,6	13	14,1	9,5	8,8	6,5	7,4	7,2	6,4	7,5	6
Słowacja	4,5	4,7	5,1	4,5	4,1	3,7	3,6	4,1	4,2	3,9	3,9	–	–
Słowenia	3,3	3	3,3	2,5	2,7	2,7	2,4	2,5	2,5	2,4	2,4	–	–
Hiszpania	4,2	4,1	3,9	3,8	3,5	3,1	2,7	2,7	2,5	2,4	2,6	2,5	2,5
Szwecja	2	2	1,9	1,9	1,9	1,2	1,4	1,7	1,7	1,6	1,7	1,7	1,6
Wielka Brytania	0,9	0,8	0,8	0,9	0,9	0,6	0,6	0,6	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Światowego, World Development Indicators <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>.

i tempa wzrostu gospodarczego. Najwyższe tempo wzrostu gospodarczego występowało w 2000 r. w Estonii (9,7%), następnie w Finlandii (5,3%), Szwecji (4,5%), Wielkiej Brytanii (4,4%), Francji i Austrii (po 3,7%). W 2012 r. tempo wzrostu gospodarczego w Estonii wynosiło już tylko 3,9%, w Finlandii 1,0%, w Szwecji 0,9%, w Wielkiej Brytanii 0,3%, we Francji 0,0%, w Austrii 0,9%.

Należy nadmienić, że w żadnym z analizowanych powyżej krajów nie wystąpił wzrost udziału rolnictwa w PKB. Sytuacja taka miała miejsce jedynie w nielicznych krajach pozaeuropejskich o najmniejszym stopniu rozwoju gospodarczego, takich jak np.: Burkina Faso (wzrost z 29,3% do 35,3%), Czad (z 42% do 55,8%), Wybrzeże Kości Słoniowej (z 24,2% do 26,9%), Dominikana (z 14,1% do 14,9%) czy Etiopia, gdzie udział ten kształtował się w granicach 48%.

2. Znaczenie eksportu rolniczego w Unii Europejskiej i wybranych krajach w latach 2000–2012

Znaczenie rolnictwa w poszczególnych krajach czy ugrupowaniach warunkuje pozycję tych ugrupowań oraz krajów na globalnym rynku rolno-żywnościowym.

Światowy eksport rolniczy w latach 2000–2012 wzrósł z poziomu 550,8 bln USD do 1101,9 bln USD o około 200%. Najsilniejszy wzrost zaobserwować można w Indiach, Brazylii i Chinach odpowiednio o 612%, 459% i 304%. W krajach o wyższym poziomie rozwoju, takich jak: Unia Europejska, Stany Zjednoczone i Japonia wzrost ten był mniej dynamiczny i wyniósł odpowiednio 166%, 141% i 150%. Dokładne wartości eksportu dla głównych gospodarek światowych prezentuje tabela 3.

Tabela 3. Eksport światowy wybranych krajów w latach 2000–2012 (w milionach USD)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Świat	550 868	552 623	585 223	684 120	784 085	853 065	946 225
Unia Europejska	230 985	231 814	253 103	307 188	352 150	376 773	412 973
Brazylia	15 464	18 440	19 186	24 216	30 867	35 048	39 527
Chiny	16 384	16 626	18 796	22 158	24 121	28 711	32 542
Indie	5 951	6 329	6 911	7 205	8 799	10 274	12 452
Japonia	4 349	5 109	4 438	4 784	5 401	5 965	6 469
Stany Zjednoczone	71 408	70 017	68 758	76 242	79 657	82 926	92 644
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012–2000
Świat	1 135 288	1 346 055	1 182 305	1 365 093	1 661 796	1 652 780	1 101 912
Unia Europejska	493 562	570 654	498 181	534 442	627876	613 682	382 697
Brazylia	48 287	61 398	57 659	68 587	86 443	86 435	70 971
Chiny	38 862	42 258	40 883	51 607	64 613	66 175	49 791
Indie	16 301	21 251	16 384	23 106	34 491	42 395	36 444
Japonia	7 565	8 314	7 866	10 166	10 925	10 859	6 510
Stany Zjednoczone	113 697	139 967	119 585	142 573	168 272	171 976	100 568

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Światowej Organizacji Handlu <http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDBViewData.aspx?Language=E>.

Rozpatrując dynamikę wzrostu eksportu rok do roku (tab. 4), można stwierdzić, że największy wzrost eksportu miał miejsce w krajach rozwiniętych w roku 2003 w stosunku do roku 2002, co pokrywa się z występującym wówczas w gospodarce trendem wzrostowym. Jedynie w Indiach nastąpiło przesunięcie wysokiej dynamiki wzrostu eksportu na rok 2004 w stosunku do 2003. Kolejnym rokiem, w którym odnotować można wysokie tempo wzrostu eksportu, był rok 2007 – we wszystkich analizowanych krajach i ugrupowaniach wystąpiły wtedy znaczne wzrosty wartości eksportu. W 2008 r. tempo wzrostu eksportu było wciąż na wysokim poziomie. W okresie kryzysu we wszystkich państwach odnotować można gwałtowny spadek eksportu, faza recesji w eksporcie kolejny raz pojawiła się w 2012 r., kiedy to spadek odnotowały Unia Europejska oraz Japonia.

Tabela 4. Dynamika zmian eksportu rok do roku w latach 2000–2012 (wzrost/spadek w %).

	01/00	02/01	03/02	04/03	05/04	06/05	07/06	08/07	09/08	10/09	11/10	12/11
Świat	0,3	5,9	16,9	14,6	8,8	10,9	20,0	18,6	-12,2	15,5	21,7	-0,5
Unia Europejska	0,4	9,2	21,4	14,6	7,0	9,6	19,5	15,6	-12,7	7,3	17,5	-2,3
Brazylia	19,2	4,0	26,2	27,5	13,5	12,8	22,2	27,2	-6,1	19,0	26,0	0,0
Chiny	1,5	13,1	17,9	8,9	19,0	13,3	19,4	8,7	-3,3	26,2	25,2	2,4
Indie	6,4	9,2	4,3	22,1	16,8	21,2	30,9	30,4	-22,9	41,0	49,3	22,9
Japonia	17,5	-13,1	7,8	12,9	10,4	8,4	16,9	9,9	-5,4	29,2	7,5	-0,6
USA	-1,9	-1,8	10,9	4,5	4,1	11,7	22,7	23,1	-14,6	19,2	18,0	2,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Światowej Organizacji Handlu <http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDBViewData.aspx?Language=E>.

W tabeli 5 obliczono udziały eksportu w produkcji krajowym brutto wybranych krajów Unii Europejskiej na tle Stanów Zjednoczonych, Chin, Indii, Japonii i Brazylii oraz gospodarki światowej. Analizując dane zawarte w tabeli 5, można wyciągnąć pewne wnioski. Bardzo niewiele jest krajów, w których odnotować można spadek udziału eksportu w PKB – należą tu jedynie: Finlandia, Irlandia, Luksemburg i Chiny. We wszystkich pozostałych krajach Unii Europejskiej, jak również w Unii Europejskiej jako całości, w Stanach Zjednoczonych, Japonii, Indiach i Brazylii nastąpił wzrost znaczenia eksportu w PKB w granicach 1 p.p., przy czym najmniejszy wzrost wystąpił w Japonii (0,1 p.p.), a największy w Brazylii (1,4 p.p.). Rozpatrując poszczególne kraje Unii Europejskiej zasadne jest przeprowadzenie podziału na tzw. stare i nowe kraje Unii. Dla większości nowych krajów Unii Europejskiej odnotować można duże wzrosty udziału eksportu w PKB, należą do nich: Bułgaria, Estonia, Węgry, Łotwa, Litwa, Polska. Największy wzrost wystąpił na Litwie (o 9 p.p.), Łotwie (6,4 p.p.). W nowych krajach Unii Europejskiej wzrosty eksportu rolniczego były spektakularne. W Bułgarii odnotować można największy, bo dwunastokrotny wzrost – z 0,6 mld USD do 7,4 mld USD. Dziesięciokrotny wzrost eksportu wystąpił na Litwie – z 0,57 mld USD do 5,9 mld USD i na Łotwie – z 0,66 mld USD do 6,3 mld USD. W Polsce wystąpił ośmiokrotny wzrost z 3 mld USD do 25,9 mld USD, podobnie w Rumunii z 0,8 mld USD do 6,5 mld USD, w Estonii i na Węgrzech – czterokrotny, odpowiednio z 0,5 mld USD do 2,3 mld USD i z 2,4 mld USD do 11,05 mld USD.

Wśród tzw. starych krajów Unii Europejskiej udział eksportu rolniczego w gospodarce utrzymywał się na stabilnym poziomie z niewielką tendencją wzrostową w granicach 1–2 p.p. Do krajów o wysokim udziale eksportu rolniczego w gospodarce zalicza się Holandia, gdzie udział był stabilny w całym analizowanym okresie i utrzymywał się na poziomie 10%. Holandia jest największym europejskim eksporterem żywności, zajmuje drugą pozycję zaraz po Stanach Zjednoczonych z wielkością eksportu w 2012 r. 102,9 mld USD (Stany Zjednoczone – 171,9 mld USD).

Tabela 5. Udział eksportu rolniczego w PKB w wybranych krajach Unii Europejskiej na tle głównych gospodarek światowych w latach 2000–2012 (w %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Unia Europejska	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,8	2,9	3,1	3,0	3,3	3,6	3,7
Austria	2,7	2,9	3,0	3,2	3,3	3,5	3,7	3,9	3,9	3,6	3,8	4,0	4,0
Belgia	8,5	8,6	8,6	8,5	8,4	8,5	8,6	8,9	9,3	8,7	8,8	9,5	9,8
Bułgaria	4,7	4,4	5,2	4,5	4,9	5,0	4,7	4,6	5,9	6,0	7,7	9,1	8,8
Chorwacja	2,8	2,8	2,9	3,0	2,5	2,7	3,0	2,9	2,7	2,8	3,0	3,4	3,7
Cypr	1,2	1,3	1,3	1,3	1,5	1,4	1,3	1,4	1,3	1,2	1,2	1,4	1,4
Czechy	3,2	3,0	2,6	2,7	3,0	3,3	3,2	3,5	3,5	3,4	3,7	4,1	4,9
Dania	7,4	7,6	7,4	7,1	6,8	6,8	7,0	6,7	6,8	6,6	7,0	7,3	7,5
Estonia	9,1	9,1	8,8	8,1	8,0	8,2	7,8	7,9	7,7	7,4	9,6	10,1	10,4
Finlandia	3,0	2,7	2,7	2,6	2,5	2,3	2,7	2,6	2,2	1,7	2,4	2,6	2,6
Francja	2,8	2,6	2,6	2,6	2,5	2,4	2,5	2,6	2,7	2,4	2,6	3,0	3,0
Niemcy	1,6	1,6	1,6	1,7	1,7	1,9	2,1	2,2	2,4	2,3	2,4	2,6	2,7
Grecja	2,4	2,4	1,9	1,8	1,5	1,7	1,8	1,7	1,8	1,8	2,2	2,4	2,8
Węgry	5,3	5,2	4,3	4,1	4,1	3,8	4,2	5,1	5,7	5,6	6,5	7,9	8,9
Irlandia	7,0	6,1	5,6	5,2	5,0	4,9	5,0	4,9	4,7	4,6	5,4	5,8	6,0
Włochy	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,6	1,7	1,8	1,7	1,9	2,0	2,1
Łotwa	8,5	8,3	8,6	9,3	9,1	9,8	8,9	8,6	8,1	8,6	12,0	12,3	14,9
Litwa	5,1	5,6	5,4	5,7	6,2	7,3	7,8	8,7	8,8	9,5	11,3	12,1	14,1
Luksemburg	2,9	3,1	3,2	3,1	2,7	2,7	2,5	2,2	2,3	2,5	3,1	2,5	2,6
Malta	1,7	1,7	2,5	2,1	2,4	2,4	2,6	2,9	2,8	1,3	2,3	2,1	2,7
Holandia	10,9	10,6	10,7	10,4	10,6	10,6	10,7	11,0	11,6	11,2	12,1	12,9	13,4
Polska	1,8	1,8	1,9	2,4	2,9	3,2	3,4	3,5	3,5	3,9	4,1	4,4	5,1
Portugalia	2,1	2,0	2,0	2,0	1,9	2,1	2,4	2,6	2,9	2,7	3,0	3,5	3,8
Rumunia	2,2	2,1	1,9	1,9	1,8	1,5	1,4	1,4	2,0	2,4	3,1	3,8	3,8
Słowacja	2,2	2,3	2,2	2,2	2,5	3,3	3,4	3,5	3,5	3,7	4,1	5,0	5,9
Słowenia	2,3	2,3	2,2	2,1	2,0	2,7	3,4	3,7	3,9	4,1	4,8	5,0	6,0
Hiszpania	3,0	3,1	3,0	2,9	2,7	2,6	2,6	2,6	2,7	2,7	3,0	3,4	3,7
Szwecja	2,6	2,6	2,6	2,5	2,6	2,7	2,8	2,9	2,9	3,0	3,0	2,8	2,8
Wielka Brytania	1,1	1,1	1,1	1,1	1,0	1,0	1,0	1,0	1,1	1,2	1,3	1,4	1,4
Stany Zjednoczone	0,7	0,7	0,6	0,7	0,6	0,6	0,7	0,8	1,0	0,8	1,0	1,1	1,1
Japonia	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Chiny	1,4	1,3	1,3	1,4	1,2	1,3	1,2	1,1	0,9	0,8	0,9	0,9	0,8
Indie	1,2	1,3	1,3	1,2	1,2	1,2	1,3	1,3	1,7	1,2	1,4	1,8	2,3
Brazylia	2,4	3,3	3,8	4,4	4,7	4,0	3,6	3,5	3,7	3,6	3,2	3,5	3,8
Świat	1,7	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8	1,9	2,0	2,2	2,0	2,1	2,3	2,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Światowej Organizacji Handlu <http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDDBViewData.aspx?Language=E> i Banku Światowego <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>.

Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonej analizy, można sformułować następujące wnioski:

1. Znaczenie rolnictwa w gospodarce krajów Unii Europejskiej, jak również Stanów Zjednoczonych, Japonii, Chin, Indii, Brazylii uległo zmniejszeniu w całym analizowanym okresie. W krajach rozwiniętych tempo spadku jest generalnie znacz-

nie wolniejsze niż w krajach rozwijających się, choć występują wyjątki od tej reguły wśród krajów Unii Europejskiej. Potwierdzenie znajduje prawidłowość, że wraz ze wzrostem poziomu rozwoju gospodarczego poszczególnych krajów zmniejsza się udział rolnictwa w strukturze PKB.

2. Chiny, Indie – kraje uznawane w klasyfikacjach jako rozwijające się – zaczynają nabierać cech krajów wysoko rozwiniętych; gwałtownie maleje tam udział rolnictwa w PKB z jednej strony, a z drugiej odnotować można w tych krajach największe wzrosty eksportu rolniczego, co świadczy o rosnącej samowystarczalności i w konsekwencji ekspansji na rynki światowe.

3. Wszystkie analizowane kraje oraz Unia Europejska doświadczyły wzrostu eksportu w całym analizowanym okresie, z wyjątkiem kryzysu w 2009 r.

4. Kraje Europy Środkowo-Wschodniej, tzw. nowe kraje Unii Europejskiej, doświadczyły wielokrotnego wzrostu eksportu w analizowanym okresie, kraje tzw. starej Unii odnotowały również wzrosty, choć znacznie mniejsze.

5. Wzrost wartości eksportu rolno-spożywczego był dynamiczniejszy w krajach rozwijających się: Indiach, Chinach i Brazylii oraz w tzw. nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej. W tych krajach znacznie większa jest „rezerwa” wzrostu eksportu rolniczego ze względu na znacznie niższą wydajność pracy w rolnictwie w momencie wyjściowym, która uległa wzrostowi w analizowanym okresie.

Bibliografia

1. Andzio-Bika H.L., Wei L. (2005), *Agricultural productivity growth and technology progress in developing country agriculture: case study in China*, „Journal of Zhejiang University Science”, 6A (suppl. 1) ISSN 1009-3095 (dostęp: 5.10.2014).
2. Hua-Cao K., Birchenall J.A. (2013), *Agricultural productivity, structural change, and economic growth in post-reform China*, „Journal of Development Economics”, 104 (2013).
3. Mucha-Leszko B. (2004), *Ewolucja wspólnej polityki rolnej UE – przesłanki i uwarunkowania zmian systemowych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, Sectio H Oeconomia”, vol. XXXVIII.
4. Sapa A. (2014), *Pozycja konkurencyjna wybranych regionalnych ugrupowań handlowych na globalnym rynku rolno-żywnościowym*, „Journal of Agribusiness and Rural Development”, 1 (31).
5. Timmer C.P. (2007), *The Structural Transformation and the Changing Role of Agriculture in Economic Development: Empirics and Implications*, American Enterprise Institute, Washington DC.
6. World Bank (2008), *World Development Report 2008. Agriculture for Development*, Washington DC.
7. World Bank, *World Development Indicators*, <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx> (dostęp: 11.10.2014).
8. WTO database: <http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDBViewData.aspx?Language=E> (dostęp: 10.10.2014). *Changing role of European Union agriculture on the background of global economy in the years 2000–2012*.

**Changing role of European Union agriculture on the background of global economy
in the years 2000–2012**

The aim of this paper is to analyze the development of value added produced in agriculture and agricultural export in the EU against chosen countries. The author tried to answer two questions: 1) what is the importance of agriculture in the economy of EU countries against the United States, Japan, India, China and Brazil; 2) what is the importance of agricultural exports of individual countries by measuring the share of agricultural exports in Gross Domestic Product. In general, the importance of agriculture measured by value added is declining, but export share in GDP is increasing which compose to increasing globalization of agricultural markets.